Philippe Perrenoud

Η σχολική αποτυχία σας ενοχλεί;

Ίσως κάτι μπορείτε να κάνετε!

Πρόλογος:
Philippe Meirieu
Εισαγωγή:
Monica Gather Thurler

Μετάφραση:
Χάρης Παπαδόπουλος

Παιδαγωγική Ομάδα
«Το Σκασιαρχείο»

PHILIPPE PERRENOUD

Η σχολική αποτυχία σας ενοχλεί;

Ίσως κάτι μπορείτε να κάνετε!

Πρόλογος:
Philippe Meirieu

Εισαγωγή:
Monica Gather Thurler

Μετάφραση:
Χάρης Παπαδόπουλος

Παιδαγωγική Ομάδα
«Το Σκασιαρχείο»

ISBN 978-618-87378-5-3

Philippe Perrenoud, *Η σχολική αποτυχία σας ενοχλεί;*
Ίσως κάτι μπορείτε να κάνετε!

Μετάφραση: Χάρης Παπαδόπουλος

Επιμέλεια: Γιάννης Παττακός

Σελιδοποίηση, σχεδιασμός εξωφύλλου: Λίζα Παντελιάδου

Παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο»
Επικοινωνία: skasiarxeio2014@gmail.com

Κεντρική διάθεση: Οι εκδόσεις των συναδέλφων, Καλλιδρομίου 30, Αθήνα

Οκτώβριος 2024

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Γ. ΝΕΑ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ε. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΣΤ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Χρήση μη σεξιστικής γλώσσας

Στην απόδοση στα ελληνικά, για να μην πυκνώσει το κείμενο με διπλούς γραμματικούς τύπους, χρησιμοποιούνται εναλλάξ στις ενότητες του βιβλίου το θηλυκό και αρσενικό γραμματικό γένος.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πολλές προσπάθειες έχουν καταβληθεί στα περισσότερα εκπαιδευτικά συστήματα για να μετασχηματιστεί το σχολείο, δίχως ωστόσο να έχουν καταφέρει να εξαλείψουν το θεμελιώδες πρόβλημα της ανισότητας, ιδιαίτερα επίκαιρο σήμερα λόγω των κοινωνικοοικονομικών, περιβαλλοντικών και γεωπολιτικών προβλημάτων. Χωρίς να προτείνουν συγκεκριμένες συνταγές ούτε να είναι πολύ πρόσφατα, τα κείμενα που συγκεντρώνονται σε αυτό το βιβλίο παραμένουν μια πρόσκληση για προβληματισμό, ατομικά ή σε ομάδες, σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο το σχολείο –και οι επαγγελματίες που το απαρτίζουν– καταφέρνουν ή δεν καταφέρνουν να βοηθήσουν τις μαθήτριες και τους μαθητές να πετύχουν στο έργο τους.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Χάρη Παπαδόπουλο για τον όγκο της εργασίας του να συγκεντρώσει τα διάφορα κείμενα, να τους δώσει νόημα επιλέγοντας τη δομή αυτού του βιβλίου και, τέλος, να τα μεταφράσει φέρνοντας τις σκέψεις μου σε επαφή με το ελληνικό κοινό. Έχω επίγνωση της δυσκολίας του εγχειρήματος να παλεύει κανείς, πέρα από τη φαινομενική απλότητα του κειμένου, να βρει την κατάλληλη διατύπωση που θα επιτρέψει στον αναγνώστη να συναντήσει το νόημα των λόγων.

Πρέπει να πω ότι δεν γνωρίζω το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και οι λίγες διακοπές που έκανα στην Ελλάδα αφιερώθηκαν στην επίσκεψη αξιοθέατων και τη γνωριμία με τον πολιτισμό, τον γεμάτο ανθρωπιά, αυτής της υπέροχης χώρας. Τα σχολεία τα έχω δει μόνο απέξω. Δεν θα τολμούσα, επομένως, να σχολιάσω τις πρακτικές τους ούτε να εκφέρω κρίσεις για την οργάνωση και τον τρόπο διδασκαλίας και μάθησης σ' αυτά.

Είχα, ωστόσο, την ευκαιρία, επί σειρά, ετών να συνομιλήσω με εκπαιδευτικούς και στελέχη της εκπαίδευσης, σε πολλές χώρες του κόσμου. Κατάλαβα ότι κατά βάθος τα προβλήματα που συναντώνται σε σχέση με την καταπολέμηση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων είναι ουσιαστικά τα ίδια. Μας υποχρεώνουν να αναζητήσουμε την προωθητική ισορροπία μεταξύ της θεσμικής και πολιτισμικής μας κληρονομιάς, της τρέχουσας ικανότητάς μας να αναλύουμε τη σημερινή πραγματικότητα και, ελπίζω, της βούλησής μας να εφεύρουμε εναλλακτικές λύσεις που θα μας επιτρέψουν να τα καταφέρουμε καλύτερα αύριο.

Philippe Perrenoud

ΦΙΛΙΠ ΠΕΡΕΝΟΥ: ΔΙΑΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Για όποιον διαβάζει τα άρθρα και τα βιβλία του Φ. Περενού χωρίς να γνωρίζει τους ακαδημαϊκούς του τίτλους δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι πρόκειται για αυθεντικά παιδαγωγικά έργα. Πράγματι, βρίσκει κανείς σ' αυτά μια οξυδερκή ματιά σε όσα συμβαίνουν καθημερινά στην τάξη όπως και στα εκπαιδευτικά συστήματα, μια συνεχή έγνοια για την αποκάλυψη των διακυβευμάτων πίσω από τις πρακτικές, με όποιες ιδεολογίες και αν συνδέονται, μια προσπάθεια εννοιολόγησης που δίνει στα δρώντα πρόσωπα τα κλειδιά για την κατανόηση των πιο πολύπλοκων καταστάσεων, ένα σύνολο θεωρητικών αποσαφηνίσεων που επιτρέπουν τον περαιτέρω στοχασμό. Βρίσκουμε όμως και μια μορφή «θεμελιακής εγγύτητας» με όλες και όλους εκείνους που έχουν το (συχνά άχαρο) καθήκον της διδασκαλίας και της αγωγής σε καθημερινή βάση.

Για να πω την αλήθεια, δυσκολεύομαι να εξηγήσω τον ακριβή χαρακτήρα αυτής της «θεμελιακής εγγύτητας». Είναι φανερό ότι δεν είναι συναισθηματικής φύσεως. Ο Φ. Περενού είναι, όπως όλοι μας, γεμάτος συναισθήματα, προσέχει όμως σχολαστικά να τα κρατάει σε απόσταση. Εφαρμόζει αυτήν τη μορφή επαγγελματικής υγιεινής που απαιτεί κάθε παρέμβαση να βασίζεται σε επιχειρηματολογία. Δεν υπάρχει λοιπόν καμία δημαγωγία σ' αυτά που λέει. Ποτέ δεν προσπαθεί να κερδίσει τη συμπάθεια των ακροατών ή των αναγνωστών του ακολουθώντας τους στον χορό των παραπόνων και αρνείται να τραγουδήσει μαζί τους το θρηνητικό τροπάρι της μοιρολατρίας.

Ίσως, λοιπόν, αυτή η «θεμελιακή εγγύτητα» να είναι θέμα ενός είδους διακριτικής ενσυναίσθησης, αυτής της απείρως πολύτιμης ικανότητας που επιτρέπει σε κάποιον να εισέρχεται στο σύστημα αναφοράς του άλλου χωρίς να χάνεται σ' αυτό, που του επιτρέπει να αντιλαμβάνεται τι είναι αυτό που παρακινεί τον άλλο όπως και τι τον φρενάρει, τι έχει νόημα γι' αυτόν και τι τον απελπίζει. Αναμφίβολα, ο Φ. Περενού έχει αυτή την ικανότητα, που σπανίζει μεταξύ των ακαδημαϊκών, να είναι ταυτόχρονα αρκετά σοφός για να προσελκύει την προσοχή των επαγγελματιών και αρκετά κοντινός τους ώστε τα λόγια του να ακούγονται σαν τα λόγια κάποιου απ' αυτούς.

Που σημαίνει, μ' άλλα λόγια, ότι η «θεμελιακή εγγύτητα» του Φ.Π. με τους εκπαιδευτικούς σχετίζεται τελικά με μια γνήσια «ηθική της εμπειρογνωμοσύνης», που συνδυάζει τη στερεότητα των αναλύσεών της με την αναγνώριση της νομιμότητας των δρώντων προσώπων να σκέφτονται και να αποφασίζουν ελεύθερα και συνειδητά τα ίδια για τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν. Πολύ μακριά από μια υπεροπτική ειδημοσύνη που ματαιώνει τον πολίτη επιβάλλοντας του επιλογές, ο Φ.Π. εκτίθεται εκθέτοντας. Η αποδεικτική του αυστηρότητα συμβαδίζει πάντοτε με την έγνοια για ακρίβεια και σαφήνεια, εγκαθιστώντας άμεσα ως «έγκυρους συνομιλητές» τους ακροατές και αναγνώστες του.

Να γιατί ο λόγος του Φ.Π. είναι βαθιά πολιτικός. Είναι ένας λόγος μέσα στην Πόλη και για την Πόλη. Ένας λόγος που δεν κολακεύει ποτέ τις ενδογαμικές ορέξεις του σαραγιού, που αρνείται να αποκλείσει οποιονδήποτε από τον κύκλο των ίσων, που κινητοποιεί τη λογική ενώ ταυτόχρονα απευθύνεται στη θέληση. Αυτή η διπλή απαίτηση βρίσκεται στην καρδιά κάθε χειραφετικής παιδαγωγικής, από τον Πεσταλότσι ως τον Ζακοτό, από τον Φρενέ ως τον Φρέιρε. Αφορά πάντοτε, από τη μια μεριά, το να θέτεις τη νοημοσύνη σε κίνηση φέρνοντάς την αντιμέτωπη ταυτόχρονα με ό,τι την τρέφει και ό,τι της αντιστέκεται και, από την άλλη, να εντοπίζεις τα παραμικρά ανοίγματα στον τοίχο της μοιρολατρίας, να διαλύεις λίγο την ομίχλη της παραίτησης και να ανοίγεις πιθανούς χώρους για την άσκηση της ελευθερίας.

Έχω παραλείψει σκόπιμα, μέχρι στιγμής, να αναφερθώ στην ακαδημαϊκή ειδικότητα του Φ. Περενού και φοβάμαι ότι μπορεί να διαμαρτυρηθεί. Ας το ξεκαθαρίσουμε λοιπόν ότι είναι κοινωνιολόγος και, παρότι αυτή η ειδικότητα καλύπτει πολύ ετερόκλητες ευαισθησίες και επιστημολογίες, χαρακτηρίζεται σίγουρα από μια διαρκώς εξελισσόμενη απαίτηση διαύγειας για τις ανθρώπινες κοινωνίες και τους θεσμούς. Όπως το ξέρουμε όμως, η διαύγεια μπορεί να γίνει το καλύτερο άλλοθι της μοιρολατρίας. Γιατί, πράγματι, περιγράφει και αναλύει φαινόμενα και μηχανισμούς για τους οποίους δεν λέμε όσο καθαρά πρέπει ότι τους βλέπουμε εκ των υστέρων, και ότι δεν θα αναπαραχθούν κατά τον ίδιο τρόπο αν τα ανθρώπινα υποκείμενα τροποποιήσουν τη συμπεριφορά τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η «κοινωνιολογική κοινή λογική» –που πόρρω απέχει από την «καρτεσιανή κοινή λογική»– κάνει μεταφυσική με τη μεθοδολογία: Συγχέουμε τον κόσμο γύρω μας με εκείνο που μια μέθοδος μάς επιτρέπει να βλέπουμε απ' αυτόν, μια δεδομένη στιγμή. Αλλά ο Φ. Περενού δεν παύει ποτέ να μας προειδοποιεί ενάντια σ' αυτήν την εύκολη παραίτηση. Όχι γιατί αρνείται ή αποφεύγει την αναγκαιότητα της ανάλυσης των δυσλειτουργιών των εκπαιδευτικών καταστάσεων, αλλά επειδή οι αναλύσεις του είναι πάντοτε εννοιολογικές, μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε τις πιο συγκεκριμένες καταστάσεις και ο ίδιος στοιχηματίζει ότι τα «δρώντα πρόσωπα» (acteurs) της εκπαίδευσης μπορούν να γίνουν «δημιουργοί» (auteurs)... και να πάψουν έτσι να είναι καταδικασμένοι να απαγγέλουν κείμενα γραμμένα από άλλους. Εν ολίγοις, ο Φ. Περενού αντιστρέφει την παιδαγωγική σαφήνεια, σαν μια λωρίδα του Μέμπιους, για να την καταστήσει έναν χώρο που προσφέρεται για την άσκηση της ελευθερίας μας. Και είναι αυτή η αντιστροφή που καθιστά τον λόγο του τόσο πολύτιμο για όλους τους ανθρώπους της εκπαίδευσης σήμερα.

Philippe Meirieu
Ομότιμος καθηγητής των Επιστημών της Αγωγής
Πανεπιστήμιο LUMIERE-Lyon 2

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το βιβλίο αυτό συγκεντρώνει ορισμένα από τα κείμενα που έγραψε ο Φ. Περενού μεταξύ 1991 και 2006 και αντανακλούν τους προβληματισμούς του ως ερευνητή που αμφισβητεί ιδεολογικά και ανησυχεί βαθιά για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο. Από την αρχή της ακαδημαϊκής του σταδιοδρομίας ο Φ.Π. διερεύνησε το κατά πόσον η κοινωνική αναπαραγωγή είναι αναπόφευκτη ή, ακριβώς το αντίθετο, στενά συνδεδεμένη με την προβληματική κάθε αλλαγής στις σχολικές πρακτικές και θεσμούς. Με αυτό το πνεύμα, σε συνεργασία με τους συναδέλφους του από την Υπηρεσία Κοινωνιολογικών Ερευνών του καντονίου της Γενεύης και υπό την καθοδήγηση του Walo Hutmacher, συνέβαλε στην έρευνα-δράση *Rapsodie*. Τα χρόνια της συμμετοχικής παρατήρησης –συμπεριλαμβανομένων πολλών ωρών μέσα σε τάξεις– αποτέλεσαν τη βάση για τη διδακτορική του διατριβή το 1984 στην Κοινωνιολογία και Ανθρωπολογία. Υπό τον τίτλο *La fabrication de l'excellence scolaire* (*Η κατασκευή της σχολικής αριστείας*), η διατριβή του απεικονίζει με σαφήνεια την πνευματική φιλοδοξία με την οποία ο Φ.Π. δραστηριοποιήθηκε στο πεδίο και στην έρευνα: Να διασφαλίσει ότι οι επαγγελματικές πρακτικές στο σχολείο (π.χ. η οργάνωση της σχολικής εργασίας) και στην τάξη (π.χ. η διαχείριση των μαθησιακών διαδρομών, η διαφοροποιημένη παιδαγωγική και η αξιολόγηση των μαθητών) δεν θα παραμείνουν πλέον τυφλό σημείο στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης.

Στη συνέχεια, ο Φ.Π. ενδιαφέρθηκε για το επάγγελμα του μαθητή, τις διάφορες παιδαγωγικές πρακτικές, την κατάρτιση των εκπαιδευτικών και την αναστοχαστική πρακτική, την κοινωνιολογία του προγράμματος σπουδών, τη λειτουργία των σχολείων, τους μετασχηματισμούς του εκπαιδευτικού συστήματος και των εκπαιδευτικών πολιτικών, τη συνάρθρωση μεταξύ κατάρτισης και προσέγγισης μέσω ικανοτήτων. Οπλισμένος με τη γνώση και την κατανόηση που απέκτησε, συνετέλεσε από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, και, ειδικότερα, μετά τον διορισμό του το 1993 ως τακτικός καθηγητής στη Σχολή Ψυχολογίας και Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου της Γενεύης, στην αναβάθμιση σε πανεπιστημιακό επίπεδο της εκπαίδευσης των δασκάλων στο καντόνι της Γενεύης. Παράλληλα, συνέβαλε στην εκπόνηση και εφαρμογή της μεταρρύθμισης του συστήματος πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Γενεύης.

Το 2000 ο Φ.Π. δημιούργησε το ερευνητικό εργαστήριο καινοτομίας, κατάρτισης και εκπαίδευσης (Laboratoire de recherche Innovation, Formation et Education – γνωστό με το ακρωνύμιο «LIFE»), το οποίο είχα την τύχη να συντονίζω μαζί του μέχρι τη συνταξιοδότησή μας και που, έκτοτε, συνεχίζει τις δραστηριότητές του υπό την ευθύνη του καθηγητή Olivier Maulini. Η διπλή, επιστημονική και κοινωνική, πρόκληση αυτού του εργαστηρίου συνίσταται στα εξής:

Η επιστημονική πρόκληση των εργασιών του LIFE είναι να περιγράψει και να εξηγήσει τις διαδικασίες καινοτομίας από μια συστημική, αλληλεπιδραστική προοπτική, ταυτόχρονα ιστορική και συγκριτική. Βασίζεται στην ιδέα ότι, αφενός, οι μετασχηματιστικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στα εκπαιδευτικά συστήματα δεν ακολουθούν μια λογική μονοσήμαντης προόδου, αλλά προκύπτουν από την αντιπαράθεση δρώντων προσώπων που υπερασπίζονται κοινά συμφέροντα, οράματα και αξίες και που, κατά συνέπεια, αναπτύσσουν στρατηγικές υπέρ ορισμένων αλλαγών, υπέρ της υφιστάμενης κατάστασης ή της επιστροφής στο παρελθόν και ότι, αφετέρου, η καινοτομία είναι αντικείμενο διαρκούς διαπραγμάτευσης, τόσο μέσα στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό πεδίο, με τα ερευνητικά πορίσματα να αποτελούν μία μόνο από τις πηγές νομιμοποίησης των προτεινόμενων αλλαγών.

Η κοινωνική πρόκληση των εργασιών του LIFE είναι να προτείνει στα δρώντα πρόσωπα ή να αναπτύξει μαζί τους όλο και πιο ρεαλιστικά μοντέλα για τον σχεδιασμό, την πιλοτική εφαρμογή, την αξιολόγηση, τη ρύθμιση και την πετυχημένη εφαρμογή των διαδικασιών καινοτομίας, λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία των οπτικών και την πολυπλοκότητα των συστημάτων αλλά και τηρώντας δύο γενικές κατευθυντήριες γραμμές: τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων στις αποφάσεις που τους αφορούν και τον εκδημοκρατισμό της πρόσβασης στη γνώση και τις δεξιότητες.

Σ' αυτή την προοπτική, ο Φ.Π. συνέχισε να αναπτύσσει, να θεωρητικοποιεί και να διδάσκει την κονστρουκτιβιστική σύλληψή του για τις ικανότητες, που ευνοεί τη μάθηση μέσα από σύνθετες και όχι κατατμημένες εργασίες και επιτρέπει στο σχολείο να νοηματοδοτεί τις σχολικές δραστηριότητες. Μια σύλληψη που είναι πολύ διαφορετική από το συμπεριφοριστικό παράδειγμα, το οποίο ισχυρίζεται ότι η ικανότητα μπορεί να εξομοιωθεί με την απόδοση, με κάτι το υλικό και ποσοτικά μετρήσιμο, πράγμα που οδηγεί πολύ συχνά στην εμμονή σε μια αξιολόγηση που βασίζεται σε κατάτμηση της γνώσης-ύλης και άθροιση των επιμέρους αποτελεσμάτων.

Οι πολυάριθμες δημοσιεύσεις του σε μορφή βιβλίων και άρθρων σε επιστημονικά και επαγγελματικά περιοδικά μαρτυρούν τις πολλές πτυχές της εκπαίδευσης που έχει αναλύσει μέσα από τις έρευνές του, τη διδασκαλία του, καθώς και στο πλαίσιο πολυάριθμων συνεδρίων και παρεμβάσεων στην Ελβετία και αλλού. Μου φαίνεται σημαντικό, ως προς αυτό, να παραθέσω ορισμένα σημεία μιας συνέντευξης που έδωσε στον François Jarraud το 2003 και δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Café Pédagogique:

> [...] Δεν αρκεί να προσαρμόζουμε τις καταστάσεις και τις δραστηριότητες στις δυνατότητες και το επίπεδο των μαθητών, στο γνωστικό τους στιλ, στον δικό τους τρόπο μάθησης. Ακόμα κι όταν η μάθηση είναι δυνατή, παραμένει προσωπικό έργο, μια αναμέτρηση του μαθητή με τα όριά του. Όλοι θα ήθελαν να γνωρίζουν, λέει συχνά ο

Φ. Μεριέ, αλλά δεν είναι όλοι έτοιμοι να πληρώσουν το τίμημα. Θα ήμουν λιγότερο αισιόδοξος: Τίποτα δεν μας εγγυάται ότι οι σχολικές γνώσεις είναι επιθυμητές από όλους τους μαθητές, ότι ο καθένας βλέπει την αξία της κατάκτησής τους ακόμη κι αν αυτή δεν του κόστισε καμία προσπάθεια, δεν του στέρησε ούτε ένα λεπτό από τη ζωή του. Η πρώτη πρόκληση για τους εκπαιδευτικούς είναι να πείσουν ορισμένους από τους μαθητές τους ότι οι σχολικές γνώσεις προσθέτουν αξία στη ζωή τους. Η δεύτερη πρόκληση είναι να τους πείσουν ότι το όφελος που προκύπτει είναι ανάλογο της απαιτούμενης προσπάθειας. Το έργο αυτό καθίσταται ακόμα πιο δύσκολο από το γεγονός ότι η προσπάθεια πρέπει να γίνει άμεσα, ενώ θα αποδώσει καρπούς πολύ αργότερα – *όταν μεγαλώσεις*... Οι καθηγητές, παρά τις μελέτες που έχουν γίνει για τη σχέση των παιδιών με τη γνώση, ιδίως αυτές των Charlot και Rochex, δεν έχουν αντιληφθεί την έκταση του προβλήματος. Προσπαθούν ακόμα να «ανοίξουν τα μάτια» των μαθητών, καλώντας τους να δουν την αυτονόητη αξία των μαθημάτων που διδάσκονται στο σχολείο. Η προσπάθεια αυτή είναι καταδικασμένη σε αποτυχία όταν απευθύνεται σε μαθητές που, κοινωνιολογικά, προέρχονται από άλλον πλανήτη. Το σχολείο μοιάζει με εκείνους τους πολιτευόμενους που θεωρούν αρκετό να προσπαθούν να πείσουν τους ψηφοφόρους για την αξία της πολιτικής τους.

Για να μειωθεί η απόσταση μεταξύ της σχολικής γνώσης και των μαθητών που την απορρίπτουν ή δεν προσχωρούν αυθόρμητα σ' αυτήν, το σχολείο και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να καλύψουν αυτοί ένα μέρος του δρόμου. Όχι χαμηλώνοντας το επίπεδο αλλά αποδεχόμενοι, επιτέλους, ότι το νόημα της γνώσης είναι αυτονόητο μόνο για τους *Κληρονόμους* (Bourdieu) και ότι πρωταρχικό καθήκον του σχολείου είναι να οικοδομήσει αυτό το νόημα όταν η οικογένεια δεν είναι σε θέση να το κάνει. [...] Ωστόσο, η βελτιστοποίηση των μαθησιακών καταστάσεων και η έγνοια για τον κάθε μαθητή είναι βασικά θέμα οργάνωσης της εργασίας. Κάποιοι μεμονωμένοι εκπαιδευτικοί κάνουν θαύματα, λοιπόν, μόνοι τους μέσα στην τάξη τους. [...]

Δυστυχώς το σχολείο παραμένει προσκολλημένο σ' ένα σχήμα οργάνωσης της εργασίας που χρονολογείται από τον 19ο αιώνα: κλειστές τάξεις, εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα αμετάβλητο όλη τη χρονιά, διαδοχή καθηγητών για τα διάφορα αντικείμενα, καθένας από τους οποίους αναλαμβάνει την τάξη για κάποια ώρα ή κάποιες ώρες την εβδομάδα. Για ουσιαστική εργασία με βάση τα πρότζεκτ, τη διαθεματικότητα, τη διαφοροποιημένη παιδαγωγική, την ανάπτυξη ικανοτήτων πρέπει να εφεύρουμε άλλους τρόπους εργασίας και οργάνωσής της. Αυτό δεν είναι εύκολο, δεδομένου ότι η σχολική μορφή μοιάζει να ταυτίζεται με την οργάνωση της εργασίας όπως την ξέρουμε, μια κληρονομιά από το σχολείο-στρατώνα. [...] Πρέπει ακόμα να πείσουμε ολόκληρο το σώμα των εκπαιδευτικών ότι η οργάνωση της εργασίας δεν μπορεί παρά να είναι δική τους υπόθεση, συλλογικά, τουλάχιστον στην κλίμακα του σχολείου και της παιδαγωγικής ομάδας – τη στιγμή που αυτή παραμένει σήμερα υπόθεση της κεντρικής διοίκησης ή της διεύθυνσης των σχολείων.

Στο έργο του *Όταν το σχολείο ισχυρίζεται ότι προετοιμάζει για τη ζωή... Αναπτύσσοντας τις ικανότητες ή διδάσκοντας γνώσεις*, που δημοσιεύτηκε το 2011, ο Φ. Π. επανεξετάζει τα θεμελιώδη –και συχνά αγνοημένα– ζητήματα του σχολείου μας και διερευνά, ταυτόχρονα, το σύγχρονο αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις ικανότητες: Τι ακριβώς καλύπτει αυτός ο όρος; Μπορούν να διδάσκονται όλα τα γνωστικά αντικείμενα «με βάση τις ικανότητες»; Πώς μπορούν τα παραδοσιακά γνωστικά αντικείμενα να συμβαδίσουν με το κοινωνικό αίτημα για ένα σχολείο που προετοιμάζει πραγματικά τους μαθητές για τη ζωή σε όλες τις διαστάσεις της; Εν μέσω των σημερινών κοινωνικών και θεσμικών αναταράξεων ο Φ.Π. υποστηρίζει μια «λογική προσέγγιση για να καθορίσουμε τις εκπαιδευτικές και σχολικές προτεραιότητές μας». Για να μπορέσουν οι δημοκρατίες να ξανακερδίσουν το Σχολείο τους, προτείνει έναν κατάλογο απαραίτητων ικανοτήτων που θα όφειλε το σχολείο να αναπτύξει, όπως: το να ξέρει κανείς να υπερασπίζεται τον εαυτό του ενάντια στους εθισμούς (αλκοόλ, ναρκωτικά, τεχνολογίες, πεποιθήσεις, διαφήμιση...), να ξέρει να υπερασπίζεται τα δικαιώματά του (εργασία, παρενόχληση, διακρίσεις), να ξέρει να βρίσκει τη θέση του μέσα σε μια συλλογική δράση (να διαπραγματεύεται συμβιβασμούς, να ξέρει πώς να γίνεται ακουστός...)

****

Τα κείμενα που συγκεντρώνονται σ' αυτό το βιβλίο δεν είναι πρόσφατα αλλά παραμένουν επίκαιρα.

Το πρώτο μέρος του βιβλίου, που φέρει τον τίτλο «Σχολική αποτυχία: είναι κάτι το μοιραίο;» ασχολείται με τους διάφορους λόγους για τους οποίους υπάρχουν και επιμένουν οι ανισότητες στα εκπαιδευτικά μας συστήματα. Περιγράφει το πώς η παραγωγή πραγματικών ανισοτήτων εξαρτάται από την ποιότητα της εκπαίδευσης και την οργάνωση του σχολείου. Υπογραμμίζει ότι, πολύ συχνά, γίνονται προσπάθειες να ξεπεραστούν αυτές οι ανισότητες, δίχως να αφιερώνεται ο απαιτούμενος χρόνος προκειμένου να δημιουργηθεί μια καλή θεωρία γύρω από το τι συμβαίνει ή για να αντλήσουμε τα διδάγματα της εμπειρίας. Διότι τα δρώντα πρόσωπα έρχονται αντιμέτωπα με μια πραγματικότητα που ανθίσταται, με την πολυπλοκότητα των ψυχικών και κοινωνικών διεργασιών, με τις δικές τους αμφιθυμίες ή ασυνέπειες, όπως και μ' αυτές των θεσμών. Αντιμέτωπα επίσης με τις διακυμάνσεις της πολιτικής βούλησης, την ανανέωση των προγραμμάτων σπουδών και της διδακτικής καθώς και με θεωρητικές και ιδεολογικές ρήξεις σε κλίμακα δεκαετιών. Ο Φ.Π. υποστηρίζει, λοιπόν, ότι για να υπάρχει πιθανότητα να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά η σχολική αποτυχία, να ξεφύγουμε από τη μαγική σκέψη και τις ανοργάνωτες προσπάθειες, πρέπει πρώτα να γίνει μια τεκμηριωμένη, σαφής και από κοινού ανάλυση του προβλήματος από όλους εκείνους στους οποίους «ανήκει» το σχολείο: επαγγελματίες, γονείς, μαθήτριες. Ο συγγραφέας προειδοποιεί ότι

η (αναγκαία) ύπαρξη οργάνων λήψης αποφάσεων δεν απαλλάσσει από την ανάγκη να δημιουργείται εξαρχής, για κάθε μεταρρύθμιση, ένας ειδικότερος μηχανισμός καθοδήγησης μέσω διαπραγμάτευσης, με στόχο να διασφαλίζεται συνεχώς ότι η (δημοκρατική) απόφαση είναι αποδεκτή από τα δρώντα πρόσωπα, από τα οποία εξαρτώνται τα πάντα στο πεδίο.

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, υπό τον τίτλο «Η αξιολόγηση των μαθητριών: πρόκληση και μοχλός αλλαγής», επισημαίνεται ιδιαίτερα ο τρόπος με τον οποίο η αξιολόγηση καθορίζει τα πρότυπα αριστείας και τα επίπεδα απαιτήσεων σε κάθε ηλικία και κάθε πτυχή του προγράμματος σπουδών. Επισημαίνεται ο τρόπος με τον οποίο το σχολείο προβάλλει ορισμένες ανισότητες ή αποσιωπά κάποιες άλλες, ελαχιστοποιεί ή δραματοποιεί μερικές ιδιαίτερες διαφορές, διασφαλίζει την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, ενδιαφέρεται ή αδιαφορεί για τις πολιτισμικές και προσωπικές διαφορές μεταξύ των μαθητριών. Οι οποίες μαθήτριες, όπως και τα άλλα δρώντα πρόσωπα στο σχολείο, μαθαίνουν το επάγγελμά τους και το εξασκούν, έτσι που να μπορούν να αντιστέκονται και να επιβιώνουν μέσα σ' ένα σύστημα που δεν λαμβάνει απαραίτητα υπόψη του την πραγματικότητα και τις ανάγκες τους. Όπως το εξηγεί ο συγγραφέας, «απαιτείται από αυτές να μαθαίνουν αδιάκοπα, να αφοσιώνονται συνεχώς, εποικοδομητικά, αποτελεσματικά και με χαρά στη σχολική εργασία, της οποίας τον νόημα πολύ συχνά τους διαφεύγει».

Σε σχέση μ' αυτά, ο Φ.Π. υπενθυμίζει την αναγκαιότητα και, ταυτόχρονα, τη δυσκολία της θέσπισης μιας αξιολόγησης που να επιτρέπει πραγματικά στις μαθήτριες να μαθαίνουν και στις εκπαιδευτικούς να διδάσκουν καλύτερα και θέτει το ερώτημα αν και υπό ποιες προϋποθέσεις οι προτεινόμενες εναλλακτικές λύσεις (διαφοροποιημένη παιδαγωγική, συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών) επιτρέπουν πραγματικά να ανταποκριθούμε στις απαιτήσεις για ποιότητα, ισότητα, δικαίωμα στη διαφορά.

Στο τρίτο μέρος του βιβλίου, «Νέα αγωγή και διαφοροποιημένη παιδαγωγική» γίνεται αναφορά στις «νέες» παιδαγωγικές, οι οποίες παρότι δεν είναι και τόσο νέες δεν κατάφεραν ποτέ να αναπτυχθούν μέσα σε κοινωνικοπολιτικά και σχολικά πλαίσια επαρκώς συνεκτικά, ώστε να μπορέσουν να αποδείξουν την εμβέλεια και τη χρησιμότητά τους. Ο Φ.Π. στέκεται κριτικά απέναντι στην εμμονή για πέρασμα στη δράση, που θα μπορούσε να χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο μέρος των ακτιβιστών στα παιδαγωγικά κινήματα, ακόμη και των ερευνητριών στην εκπαίδευση. Δείχνει ότι η διαφοροποιημένη παιδαγωγική δεν αποτελεί «ένα κιτ με τα κλειδιά στο χέρι», αλλά, αντίθετα, απευθύνεται σε επαγγελματίες διατεθειμένους να δεσμευτούν σε μια μακροπρόθεσμη ανάπτυξη. Γιατί για να έχουμε πιθανότητες να καταπολεμήσουμε αποτελεσματικά τη σχολική αποτυχία, να βγούμε συλλογικά και αποφασιστικά από τη μαγική σκέψη και τις αποσπασματικές προσπάθειες, είναι αναγκαίο η συλλογική δράση να θεμελιώνεται, πρώτ' απ' όλα, σε μια σαφή και κοινή ανάλυση του προβλήματος

και να οδηγεί, στη συνέχεια, σε μια βιώσιμη εργασία μεταξύ επαγγελματιών διατεθειμένων να εναρμονίσουν τις παιδαγωγικές τους πρακτικές και να αναζητήσουν από κοινού τον καλύτερο τρόπο οργάνωσης της εργασίας σε τοπικό επίπεδο.

Εν είδει συμπεράσματος, στα κείμενα αυτού του βιβλίου, προτείναμε και προσθέσαμε με τον Φ. Περενού ένα άρθρο που δημοσιεύσαμε μαζί το 1991 και φέρει τον τίτλο: «Το σχολείο μαθαίνει αν δίνει στον εαυτό του το δικαίωμα να το κάνει, αν πιστεύει ότι είναι ικανό να το κάνει και αν οργανώνεται ανάλογα!» Σ' αυτό διατυπώνουμε, με τη μορφή έξι θέσεων, τις επιστημολογικές όψεις μιας προσέγγισης που οργανώνεται μέσα από συλλογική ανάλυση και εγγυάται μια εξέλιξη των πρακτικών. Κατά βάση, το κείμενο αυτό ήταν μια κάπως προκλητική αντίδραση στο ερώτημα που διατυπώθηκε πριν από το ετήσιο συνέδριο της Ελβετικής Εταιρίας Εκπαιδευτικής Έρευνας το 1990 σχετικά με την ικανότητα (ή και την ανικανότητα) του σχολείου να μαθαίνει. Επιλέξαμε να το αναδιατυπώσουμε ως εξής: Με ποιον τρόπο το κοινωνικό σύστημα, τα σχολεία και τα δρώντα πρόσωπα στο σχολείο κατασκευάζουν αναπαραστάσεις, γνώσεις και τεχνογνωσία; Πώς αξιοποιούν και θεωρητικοποιούν την εμπειρία, τόσο σε επίπεδο σχολείων όσο και σε επίπεδο ευρύτερων οργανισμών; Το κείμενο κλείνει λοιπόν με μια έκκληση προς όλες τις ζωντανές δυνάμεις που υπάρχουν στα εκπαιδευτικά συστήματα –επαγγελματίες, ερευνητές, φορείς λήψης αποφάσεων– να ενώσουν τις δυνάμεις τους και να μάθουν, από κοινού, να μαθαίνουν.

Jussy, Ελβετία, Δεκέμβριος 2022
Monica Gather Thurler

Philippe Perrenoud: διαύγεια και ελευθερία

«Ο Philippe Perrenoud έχει την ικανότητα, που σπανίζει μεταξύ των ακαδημαϊκών, να είναι ταυτόχρονα αρκετά σοφός για να προσελκύει την προσοχή των επαγγελματιών της εκπαίδευσης και αρκετά εγγύς ώστε τα λόγια του να ακούγονται σαν τα λόγια κάποιου απ’ αυτούς.

Ο λόγος του Philippe Perrenoud είναι βαθιά πολιτικός. Είναι ένας λόγος μέσα στην Πόλη και για την Πόλη. Ένας λόγος που δεν κολακεύει ποτέ τις ενδογαμικές ορέξεις του σαραγιού, που αρνείται να αποκλείσει οποιονδήποτε από τον κύκλο των ίσων, που κινητοποιεί τη λογική ενώ ταυτόχρονα απευθύνεται στη θέληση. Αυτή η διπλή απαίτηση βρίσκεται στην καρδιά κάθε χειραφετικής παιδαγωγικής, από τον Πεσταλότσι ως τον Ζακοτό, από τον Φρενέ ως τον Φρέιρε. Αφορά πάντοτε, από τη μια μεριά, το να θέτεις τη νοημοσύνη σε κίνηση φέρνοντάς την αντιμέτωπη ταυτόχρονα με ό,τι την τρέφει και ό,τι της αντιστέκεται και, από την άλλη, να εντοπίζεις τα παραμικρά ανοίγματα στον τοίχο της μοιρολατρίας, να διαλύεις λίγο την ομίχλη της παραίτησης και να ανοίγεις πιθανούς χώρους για την άσκηση της ελευθερίας».

Philippe Meirieu

ISBN: 978-618-87378-5-3